

لرغوني ژوی

د پښتو ټولنې د خبرونو پر لېسې لمبره ۱۴

لرغونې ژوي

مؤلف: برتاماوریس پارکر

پښتو مترجم: راز محمد وین

د چاپ نېټه

مرغومی ۱۳۳۷

طبع شمېر:

۱۳۰۰

لر غونى ژ وې

(حيوانات)

و دې شى چه كله به مود خيال په عالم كښى لمر ، سپوږمۍ او يا ستور و ته سفر كړى وي - دغه شان اوس په يو خيالى نظر تير و زما نو ته خوا وهلته د خزند و و په دوره كښى يوه ورځ تير وو .

با ورو كړى چه كه ۱۳۵۰ ملىو نه كاله پير ته په خت تيرى زما نې ته راوگرځي ايله چه د خزند و و د وې نيماني ته ورو رسيږي - د دغه عصر - مو سم شيا - لسته ښه پيتاوي لري او څو مړه موچه زړه غواړي هو مړه ئې هوا توده ده .

په دې نه پوهيږي چه گڼې د كوم ستر خطر سره به مخامخ شي كه په ؟ خود و مړه پوهيږي چه لځيني خزندې لکه ښنگ او څه لږ شمير نور نښي ماران خطرناك دي ، نو له دې امله موخير په دې كښى گڼي چه د دغو بلاوو څخه زرتزره دامن او پناځاي ومومي البته دلسي و دانى نېمى موندلي چه سرور نښاسي او په سيب كښى شي ، دلته مو فكر دا وائي چه د يوې هسكى و نې سر به ښا ئي چه د سيب ځاي وي .

نو ځكه مو پام د خيري او نښتر په و نوېسي هڅه كوي ، خو افسوس چه د خيري او نښتر و نې په نظر زموځى او دغه څيز چه ستاسو خيال ورسې گرځي د هله نشته مگر د خرم او و نې د يرې دى خو هغه رارو نې چه پانې ئې خيري او نښتر ته ورته وي نشته - دا خرمادو له و نې هم په نظر ښې د رځي ، د ځان د سيب پاره ئې غوره كوئ او ورو مئ ، د كاج په يوه ونه څيږي - د و نې د پاسه ناست يا ست د و نې نه رالا ندي گوري چه دغې و نې ته

نړی په یوه ډنډه کېښی د سترې تنې خاوند حیوان وینئ چې نیمه تنه ئې دا و بویه
سراو نیمه نوره ئې په اوو کېښې لامبو وهي او در و می، دغه حیوان زښته
او زده غاړه او بالعکس یو کو چنی سر لری - دغه حیوان که کله سر له او بو
راو باسی اړشاو خواو گوری مگر تاسو چه د ونې د پاسه یاست نه ئی شیء لیدای - په پای
کېښی کرار، کرار له او بونه وچي ته را و وختی .

په دغه وخت کېښی تاسو د دغه ناشرلته، او چاغ حیوان جثه او تنه ښه
شاته لیدای شی - دا حیوان له ترلو هغو حیوانا تو نه چه تا سې پخپل عمر کېښی
لیدلې دی دونه ستر او لوی دی چه د زینې په واسطه ایله بېله د هغه شاته ورختل
امکان لری . همدارنگه امکان لری چه په تول او نقل کېښی هم له خو تـو
پیل او سره برابر وی .

لکی ئې له غاړې نه هم او زده ده او د پښو پر کی ئې د ونې د د شانه دی که
و کولې شی چه په لکی اندی ودریزی نو په ډیره آسانتیا ئې سر د غې و نی سر ته
چه تاسې په کېښی یاست در سیدای شی ، ځکه چه دغه حیوان نزدی (۲۱) متره
او زده لری - د ښه مرغه چه دغه حیوان د لکی په نارنشی دریدلې نو ځکه دیو
پوره بام نه هم سر نشی اړ و لسی .

دغه ستر حیوان چه په پخوانی اصطلاح د «ینوسور» او په پارسی کېښی یې «سوسمار» بولي
مونږ ورته «سمسره» یا «سمشپاره» وایو د همدغې سمسری له کورنی ځینی دی .

پخوا نوا و تیره پرها نورو ورسته له دی چه دغه حیوان ورک شوا وله منځه
و و ت نو ئې د (برو نتوسوروس) یا غوریالی سمسری په نامه و باله .

ځکه چه د د غوژو وړ په وخت کېښی انسانان نه وو چه په هماغه وخت کېښی ئې
د هغه له حال سره برابر نوم و ر با ندې ایښی وای .

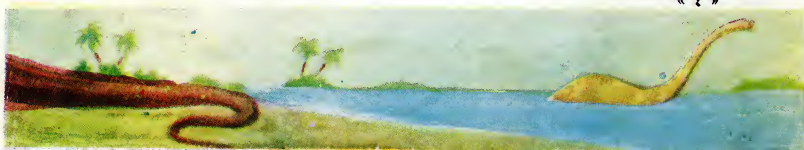
هر کله چه د دغې غوریالی سمسری په لید و کتو بو وخت

یا ست یعنی کله چه دغه سمره گوری نو دا دا او تسلا س ته درخي چه دغه
 حیوان خومره چه ظاهر آ د بدې او نا شولته نې خاوند بیکری هومر دسهمناک نه دی.
 تنه نې پریره او بڼه لویه ده، د سرد کوچنی والي نه نې داسي را بر بڼی چه
 بڼه پوره شریرا و مضر حیوان دی - خو داسی نه دی، بلکه چه پ او غلی، نې ضرره
 او ارام حیوان دی - نې له گیاه څخه نور څه نه خوری. هو او بڼه نه خوری ځکه په دغه
 دوره کښی و اښه شته تش خپله خوله، له هغو او بو نه چه دا و بر یو په شان تنکی
 و ا سه ورسره گپ وی دکوی او بڼوی نې تیر وی، شمد غه شان څه نوری
 تنکی مرغې چه د ځمکې په مخ نوی راز رغونزی هغه هم را شوکوی او خوری نې
 دغه ستر حیوان څری، کرار، کرار بڼوری، دده دغه کرار او وړو تنگ څه
 دحیرا نتیا او تعجب ورنه دی ځکه چه د جشې په شان نې پښي هم ډیرې ډبلې او
 درنې دی چه لکی دراکشکو وراو وړلو سره نې او چتول څه آسان کار نه دی
 تعجب به وکړئ چه دا حیوان ددې له امله چه خپل دروند خان دا بو په
 مرسته ودروی خوښ دی چه زیاتره په او وکښی و او س بزی. تاسي لا په دی فکر کښی
 یاست چه دغه غوریالی او غرغری حیوان به خپلی دغه شان لوئی گیلې پاره کافي
 خوراک له کومه کوی؟ په دغه وخت کښی یو ناڅا په یو بل «دینوسور» (سمساره)
 را پیدا کیزی، دغی سمری نوم «دینوسور دیپلودو کس» دی. دغه سمره ایاد هغی
 بلی په اندازه لویه نده او نه نې دروندوالی له هغی سره سیالی کولی شی. مگر ددوره
 ده چه دا بیا په او ز دوالی کښی له هغی نه و زده ده - حتی او ز ده نې
 د (۸) پیلا نوله او زدوسره چه یو د بل پسی ودر بزی برا بردی

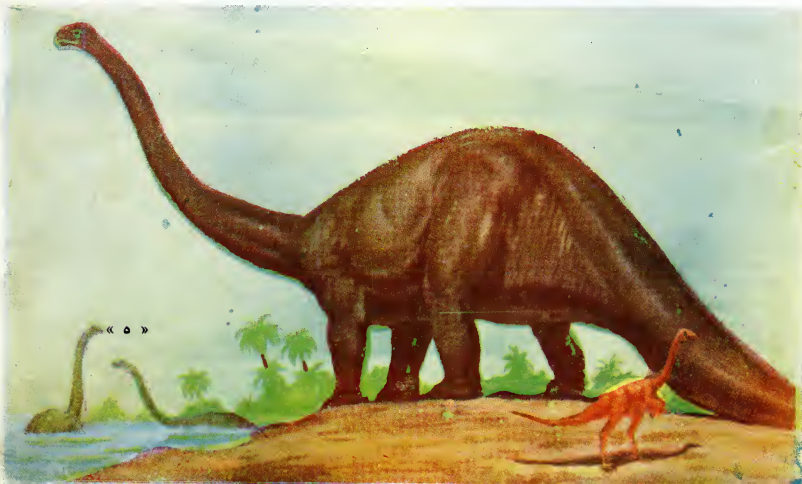
کوم بی ساریه او ز حیوان چه لومړی ئی په وچه پل ایښی ی هغه دغه «دېلو وکس» دی که دغه حیوان
کله په یوه عامه لاره رهی وی جسته اور فاربائی اړ و مړ و سیل او نندارې قابل وي خوافسوس
چه سیل کو و نکې به له کاره و باسی ځکه چه تگ ئی د یر سست او بطی دی .

تسی و ینیء چه د غې-تری -مسرې . رد یر کو چنی دی خو زړ پدی او هیژئی چه
د دغه شان حیرانا تو سر و نه ټول کو چنی او تنه ئی ستره او لویه وی .

په رښتیا چه سر ئې د ونه کو چنی دی چه گر یا هیڅ ما غزه نلری . دا دي یو بل
«دینو سور» راره یی دی ددی حیوان سرهم کو چنی او لیز ما غزه لری - دغه سمسره
د تنی او جئی له حیثه د هغود و و پخوا نیو په شان نه ده او یو لوی پیل نه ئی دروند -
والی زیات نه راځی خو په رنگ او بڼه د هغود وارونه دا بیا نه شواته او بد رنگه
ایسی . د دغه حیوان شمزی دوه پله لیز وهد و کو پوښلی دی ، دا هد و کی رغری ته
ورته دی . د دغه (دینو سور) «سمسری» د شمزی د منځ د بند و نو هسکو الی نژدی ٦٠
سانتیمتر و تر سیزی سر او لکی ته نژدی . دوه پله لیز وهد و کو په ځی تیره تیره سیخان
لری ، څه د آهجب خبره نه ده که په دغې سمسری ئې (اسکو روس) یعنی زغر ه لرو نکې
سمسره نوم ایښی دی .

لږ ساعت پس مو په ی خبره چا د غه حیوان ولی زغه شان درنی زغری ته اړه لری سر خلاصی
 دانی یوه واقعۍ وه چا که سمسره غر غرو په حال له ځنگل نه را ژزی دغه سمسره په دوو وستیو
 پښو درو می یقیناً تاسو یې څی دغسی اشر لته او کرکچنی پښی څینتن حیوان کله نه دی لیدلی.
 د دغه حیوان سر غټ، غاښونه لوڅ او خوله پرا نیټې ده وروستی پښې تنه
 او لکی لۍ پریږدی، ستر او ناشولته ایسی، د و مړه کوچنی بریښی چه گنی ښه و ده لۍ
 نه ده کړی که څه هم له لاسو څخه د تللو په وخت کار نشی اخستی خو منگلۍ لۍ ښې تیری او قوی دی.
 دادی یوه بله سمه چا که سمسره دند نه درې ددرو و نورو، ښو ورو لار ته روانه ده - در غرو
 خا و نه سمسره پخپل ځای ولاړه ده او له ځایه نه ښو وری ځکه چه
 زغره لۍ ساتند و په ده دا - وه نوری چه دغه نوی را غلی سمسره و ښی په پریږدو
 ولاړیدو مخ په دند هڅ کوی، او بوته ځان رسوی دغه «دینو سوران» (سمسری)
 چه دانا بللی را وړونکی میلمه دی ستر او مهم دښمن دی پدی پو هیزی چه د ځان
 د نجات له امله بی دی چه ځان دند ته ورسوی بله چاره نلری.
 دغه داریونکی سمسره تر شا وړ پسې ځفلي خوبه او بوکیښی ښه نه زی دی.

دادي يو بل دارو نکی دینوسور (سمسرې) د دغه لومړني حیوان سره یوځای کیدی او په ګډه په دغه بلې سمسرې (اسنگوسوروس) باندې حملې کوي - په دغه وخت کېنې ئې ستر ګي په هغه کړچنی دینوسور (سمسرې) لګیزي، خیال ته ئې رسی چې ګوډی ښه ئې زحمته ښکار ئې په برخه شوي دی، په ټوټو نو، ټوټو نوو رځملی اوس نو تاسو وینئ او پوهیږئ چې ولې دغه راز دارو نکی دینوسور (الوسوروس) یا «خضتر نکی سمسرې» په نامه مشهور دی.

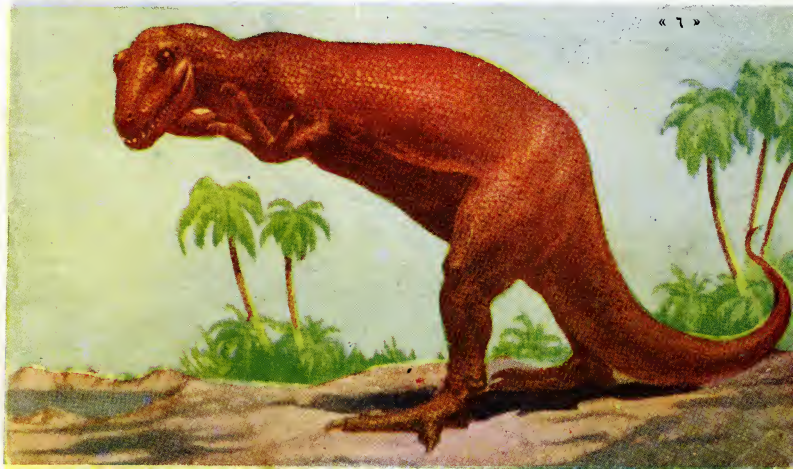
لږ شیبې پس دغه دوه دارونکی حیوانات د دغه کړچنی دینوسور په غوښو خپله ګډه مروي.

هغه وخت چې غوښه خوړونکی دینوسوران د دغه کړچنی دینوسور (سمسرې) دغو ښو په شرکولو بوخت دی تاسو د ناجو، دونی د پاسه ځان ټینګ او جوغیښی، ځکه چې نه غواړئ چې د دغو دارونکو ژویو تر ژامی تیر شئ.

تاسی مطمئن او ډاډه یاست چې خو په غوښه کېنې یاست نو به سم سلامت یاست، په دې چې د دغو ژویو او زده لږه ۴-۵ متر ولورئ دی.

دغه دینوسوران (سمسرې) نه د زرافې «خخه لورې دی او نه په زړه وختلای شي. په دغه مهال کېنې گوري چې یو ناڅاپه یو څیز په هوا کېنې درومي او مخ په تاسو درهي دی، لومړي خو مو دا گومان شي چې کوم ستر مارغه دی،

« ۶ »

خوهر کله چا د نژدې شو، نو پوهیږئ چې دا څیز مارغه نه دی، ځکه چې مارغه خو پټکی لري او دا پټی نه لري، دا مارغه د ترو دا کنیل یعنی «گوت وزري» الوتو نځې سمسري له کورنۍ څخه دی. هغه وخت چې تاسو د غې الوتو نځې سمسري ته گوري نو په دې هم پوهیږئ چې په څه دغه حیوان د یو د غې لقب خپتن شوی دی؟ وزرونه لې له داسې پوټکي نه جوړ دي چې د یو او زړدو گوتو څخه تر ښو پورې غړیدلی دی.

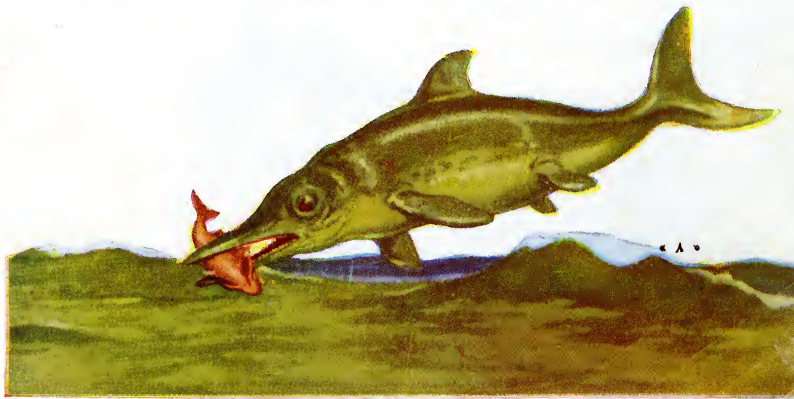
له تیر وتیرو غاښو څخه اې څرگندېږي چې دا هم د اړو بکي دی، په دغو وخت کې تاسې هم وپېژنئ چې نه چې تاسو د تیرې شې خو نه دغه حیوان څه لږ شاته نور هم وړاندې ځي او پرځمکه کېښی. کله چې د ځمکې د پاسه هی وینې په نظر درځي. تاسو د سمند رغاړه له ورايه وینئ، په دې فکر کېښئ یا ست چې ځان دغه څڅ ته ورورسوئ که څه هم دغه ویره او د اړ درسمه شته چې نه چې د اړ و نکو دینوسه رانو (سمسرو) په گیر ورشي.

تاسو روغ ره د سمند رغاړې ته ورسېږئ، سم د سټی وینئ چې په یوازې سمسري د ځمکې په مخ او فضا کې ګرځي. بلکه په او بو کېښې هم دغه څیز شته. غټه سمسره وینئ چې تقریباً کب ته ورته ده خو د ځانگو نو په لځای د څپو په څیر ځینې شاپر و نه لري. تاسو دغه لمبا سباب ډیر ه اسانتیا لیدای شې ځکه چې دغه سمسره روار چې په ا بو کې غره په کیز یزرونه سرب را او چتو ی ځکه چې دغه حیوان په ا بو کې سانشی ایستلی. دې حیوان سترګې دومره غټې دي چې هیڅ کله مودو مر د غټې سترګې نه دي لیدلي.

اوس يوه بله سمسره چه کيشپ ته ور ده ويني ، دغه حيوان داسي ښکاري
 لکه چه خپله طبيعي وضع ئې نه ده - خوښه او دمار کيدلو په هڅه ئې په شاپا ندی څه ايښی دی .
 د دې سمسري لکان لکه د کيشپ په شان پند دی خود غه د نکه غاړه اې بيڅی
 مارت ته ورته ده - دغه حيوان د لمبا په وخت خپل سر داوبو نه بهر هسک نيسي .
 په اوبو کښی کبان هم زيات دی خو ته سولای نشی ليدلی ، هغه هم د اوسنيو
 کبانو په شان په اوبو کښی سا باسی .

هر کله چه تاسو غواړئ د سمندر غاړه (کڅ) پرېزدئ نو زړه مودر ته والی
 چه بيرته ځنگل ته وگرزیدای او څه شومه مو پيدا کړای - و دې شې چه په ځنگل
 کښی څه توتان يا انگور ومومي - ښائسته د يرساعت په ځنگل کښی گرځئ را گرځئ خو څه
 دخورا کښيان په لاس نه درځي دغه غري سمسري په وخت کښی کوم شيان چه اوس پيدا کيزی
 لکه : سا به ، غلې ، دانې ، ميوې او داسی نور زمونږ غذا ئی رژيمونه هغه وخت بيڅی
 نه پيدا کيدل - په ځنگل کښی چه درومي له مخې مووړې وړې خزندې ، دې خوا
 هاخوا الخفلی اولاره پرېزی ، شاوخوا : دغو خزندو او حشر و غز ، بز خيزی تاسولا په غه زړی شاته
 ليکه (لاره) کښی ره یی یاست چه په و بښتانو بېر يو حيوان مو په دېره پيره له مخې څخه تير يزی .
 تاسو دغه کوچنی حيوان ته دو مره اعتنا نه کوئ ځکه چه د دغه شان وهمناکه

خزند و وپه وخت کښې دغه را زکو چنتو حیواناتو اصلاً څه ارزښت نه درلود او چندان د توجه وړ نه ښکارېدل.

خوسره د دغو ټولو عواملو دغه په ویشنه نو بیر ژوی له هغو ټولو و همنا که حیواناتو نه چه تا سو پخپل: غه خیالی سفر کښې لیدلی دی خورامهم دی.

دغه حیوان غولا نڅو ر دی او غولا نڅو حیوانات ټول ویشنه لری.

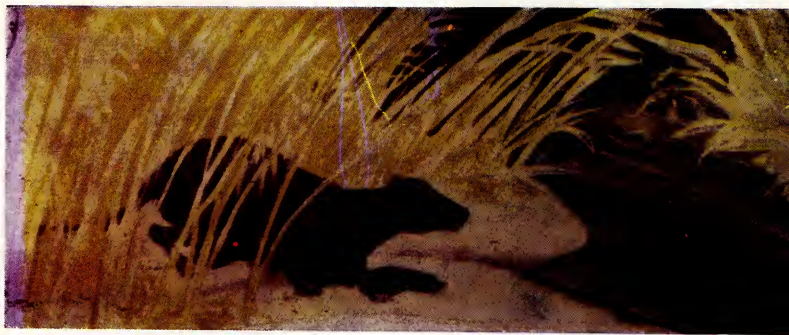
نننې زیاتره سترې ژوي لکه: پیل، وال (۱) آس غو، بی غولا نڅې لری حتی چه انسان هم پدغو غولا نڅو وکښې حسا نیزی.

دلو نه او عمرو په پس دینو سوران (سمسره) له منځه ولاړل ا دغه غولا نڅو د (هغو پڅای) د ځمکې په مخ حکمران شول.

هر کله چه د ځنکل څخه روغ ر هت بیر ته د سمندر غاړې (کڅ) ته راو رسیدلې به دغه وخت کښې موزره غواړی چه دا و وگردا و ته ژدې شی، مگر له لمې خوا یو داړونکی دینو سور (سمسره) په منډه، منډه مخ په تاوړا دروهی - نو دا درته سود منه ښکاری چه خپل دغه سفر ته خاتمه ورکړ ځان ښت زیات خوشحال یا دت چه د یو خپلې سفرو.

Whale د ایسوفارسی لغت دی چه په فرانسوی کښې بالی او په انګلیسی کښې لی بولی مگر مخنی په ناپو هی ورتنه ننگ وای.

څه سبب و چې دغه سمسري له ځمکې ولاړې

لکه چې تاسې وليدل سمسري د ځمکې په سر حکمرو ئې رلوه نو بيا څرنگه له منځه ولاړې؟ کيدى شي چې د دې سوال د ځواب په باب څه نه څه ستاسو په خيال کښې دا هم وگرزي چې د دغه حيوان بدن خو د هغه له ککړې نه ډېر لوى و نو ځکه ئې دوام ونه کړ او له منځه ولاړ، نو که دا بې وای چې تنه ئې که چنې او ککړه ئې لو بې وای بڼا ئې چې ژوندون ئې دوام کړى وای، دا زموه کلونه ئې چې دوام هم وکړ علت ئې دا و، چې په مليو نو، مليو نو، کلونه اقليمى او ضاع يکى يوشا تنه وه - وروسته چې د غوگيا ه خور و سترو ديو سورو مليو نو نه کاله په دنيا کښې ژوند وکړ، په ياتره ځايو کښې ځمکه هسکه شوه او ياتره دندونه وچ شول په هغه ځايو کښې چې نه پيد د غوگسرو د تنود را کشکولوا، ورلود پاره پر يمانه او بې وای چې خپل ژوند او حيات ته ئې په دغه ويله و م ورکړى وای هغسى امکانات نه وم، جو داو سر بيره لا کافي غذا هم نه ورسيده او د دغسى يوې چارې د تللو لوقد - تلئى هم نه درلود، نو ځکه تولي مړې شوې او له منځه ولاړې. گيا ه خورى کو چنې سمسري مليو نو نه کلونه نورى هم ژوندى پاته وى خو بالاخره هغه هم د ځينو سببونو په اثر بيخي له منځه ولاړى.

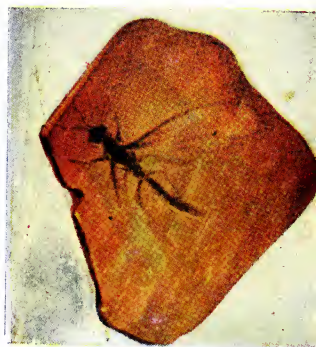
کله چې گيا ه خورې سمسري ورکې شوې د د غودار (کو غوښه خوړو) سمسرو زور او قوت هم لږ شو، څو په پاى کښې غه مټرى دارونکې سمسري هم مخ په ورکيدو شوى. په کومو ځايو کښې چې دغه سمسري اوسيدى کله چې هلته او به اودندونه مخ په وچيدو شول، هو اهمه ناخاپه سره شوه - دهو ادغه تبدل او

تحول د سمسر و د مرگ او تبا هی سبب وگرځید. څرنگه چې سمسري لټې او تنبلی وی او نه ئې شو کولی چې په یخه هوا کښې خپل ځان تود وساتي نو ځکه له منځه ولاړی که سمسر و د خپلو بچیا نور ورنه او پالنه کړی وای ممکنه وه چې هغوی به د دنیا په مخ تړدیره ژوند کړای وای.

سمسر و د اوسنیو زياتره حیواناتو په شان هگۍ اچولې خو د خپلو هگيو دخوندی کولو خیال ئې نه ساته، هگۍ به ئې اچولې او تللې به ورڅخه. د دوی تخم سره د دغو مړه بې پروائی بیا هم په معتدله او برابره هوا کښې په ملیو نوکلو نو په ښه ډول وساتل شو، و دوام ئې وکړ - خو کله چې اقلیم بدل، هوا یخه او سختی زیاته شوه او دغه طرز د پخوا په شان و نه چلید او له هگيو نه بچي راو نه و تل، سربیره پردی ځینو لومړنیو غولانو غور و او حتی ځینو سمسرو هم د دغو هگيو نه د خپلې غذا په حیث استفاده کول شروع کړل. په دی وجه دا یو مندی حقیقت دی چې د سمسر و د نسل په زیاتوالی کښې ښکاره زیان منځ ته راغی - دغه وروستۍ سمسري تقریباً شپيته ملیونه کاله مخکښې له منځه ولاړی چې باید په دغه کار څه غم او افسوس ونه کړی شی.

د برین اشکال او د هغوی د جوړیدو څرنگوالی

که د برین اشکال چې د پخوا نوسا کښو د ژوندانه داستانونه ښی مو جود نه وای نو یقیناً چې اوس به څوک د تبر وخت د سمسرو په حال هیڅ نه و څېړ. دغه د برین اشکال د ډیرو پخوانو د وړود سا کښانو آثار دي. د ځمکې په سردانسان د پیدا یښت څخه د منځه بیا تاتو او سا کښو ته راجع معلومات ټول دوزیر ته د برینو اشکالونه لاس ته راغلي دي. دا کتاب زیاتره د ډیرو پخوانو زمانو د سا کښو حال احوال ته شامل دی. دادی اوس راځو د غوږ برینو اشکالو ته چې هغه د تیر و وختونه سا کښو نه بحث کوی چې څنگه او څه ډول منځ ته راغلي دي.

و دی شی چه دغه د حیوانا تو د برین اشکال
به پخپله د هغو حیوانا تو اجسام وی چه تر مړینې
و روسته د خټو او شگړو لاندی داسی پت شوی
دی چه په هماغه خپل حال څنگه چه و ، هغه شان
پاته شوی وی .

مثلاً پنځوس ملیونه کله پخو از با تره حشری
او خزندی د خرما و په سر پښ کښی نښتی

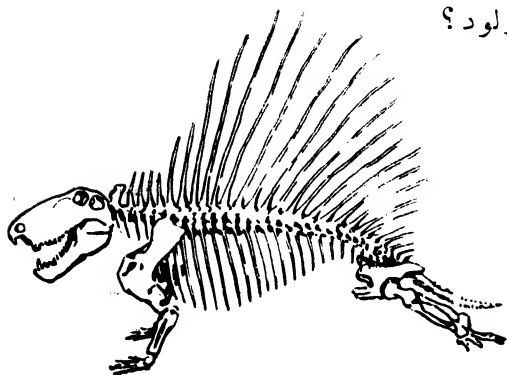
وې چه د دغه سر پښ په واسطه د فساد نه بچ شوی او په خپل حال پاته شوی دی
دغه شان د دغه سر پښ نه چه ځمکې په ځمکه را لویدلی او د
ځمکې د سر د خټو او شگړو لاندی شوی دی هغو د شگړو او خټو په اختلاط کښی د عنبر
دول غوره کړی دی ، نو کومی خزندی یا حشری چه په دغه سر پښ کښی نښتی دی
پدغه عنبر وکښی پوره پوره ساتلی شوی دی .

ښائی چه دغه د حیوانا تو د برین اشکال به زیاتره د حیوانا تو د بدن د یوې
برخی یعنی صدق یا هېر کې څخه جوړ شوی وی ، ځکه چه نرم او باسده غری ژر خرابیږی
اوله منځه ځی ، خرباله کس کلک او قوی اندامونه تر دې دوام کوی او داسی ژر د خرابیږی .
ځینې دغه شان د برین اشکال د حیوانا تو هغه کلک او سخت غری دی چه
په پای کښی د ډره گرز بدلی دی - مثلاً که کوم هېډ وکی تر خټو او شگړو
لاندی کړی و دی شسې چا او به په کښی نفوذ واثرو کړی .
او د هېډ و کوذرات ورنه یوسی او د هغه په ځای معدني ماده لکه اهنک په
کښی کښیږدی ، په پای کښی د اصل هېډ وکی په ځای د هېډ وکی په شکل د تیزی یوه
قوة ورنه جوړیږی .

کیدل شوی چه دغه د برین حیوانی اشکال به د حیوانا تو د پټو نخښی وی

لکه داسې چې البته یوه ورځ به کوم ستر حیوان د سمندر د ګرد او په غاړه پښه کړی وی او دهغه د پښو نخښه به د خټو په منځ کېښي پدې شوی وی چې دا و بوځپو به هم هغه بې لدې چې نخښې ئې له منځه یوسي ورو ورو د نخښو چو غاړې په خټو او شګو وړک کړی او پوښلی وی. چې د زمانې په مړ وړهغه خټین چو غاړې په ډېر ښودړ و او آختو بدل شوي او د پښو ځایونه ئې په هماغه حال ساتلي دي، ښایي چې دغه ډېر ښکال شکل به حیوانی قالبونه وي. ایا تا سو کله سر پ وېلې کړې دی او دهغو نه مرقاب کېښي سړی چو ر کړیدی؟! که مو دا کار کړی وی نو سمند سټی پوهیدای شئ چې دغه ډېر ښکال خړ ښکال خړ ښکال خړ جوړېږي. فرض ئې کړئ چې د تیر وړو خټو یو صدقې حیوان په زوړ او فشار چیرې په خټه کېښي ننو بېستل شری. چې د اوبو نفوذ او اثر ئې صدقې ما ده له منځه وړی ده، خو په هغه خټه کېښي ئې د ننوتو نخښه هماغسې پاته ده چې وروسته وروسته د اهاک او خټو په واسطه دغه د نخښو چو غاړې ډکیزې او همدغه اهاک او خټې ډېر ښکال شکل غوره کوي. تا سوت به دا معلومه وی چې زیاتره دغه وچونې چې پخوا تردې له اوبو لاندې و، دهغه وخت د کانونو ټوټې، ګاګرو تختې یعنی هغه تختې چې له شګو او خټو نه دا و بو دلاندې جوړې شوی دی دغه خبره ښه روښانه کوي. د پخوانو حیوانانو تو ډېر ښکال هم په دغه کانونو کېښي پیدا کړی.

د دغه مخ شکل دهغه ډېره شوی خز نه همدې بندې ښکلی چې دوه سوه ملیونه کاله مخکې ئې ژوند کاوه. آریا د دغې همدې بندې له مخې ویلی شئ چې دغه خزنده هغه وخت چې ژوندی وه څه راز شکل ئې درلود؟

البته په دې خو پوهیږئ چې شاپرونه لری مگرد ښی په څرنگو الی ئې نشی پوهیدای، د دغې همدې بندې (اسکلېت)
«۱۳»

اصلی حیوان دېو هانو په خیال په () مخ کښی کښل شوي، هغه څوک چه غواړی د پخوانو حیوانانو نه د دغه دېر ینوا شکالوله لاري ځان خبر کړی پکار دی چا د نننیو حیوانانو په باب پوره معلومات ولری .

د پخوانیو سیند ر ژوی

ملیو نونه کاله دمخه د خزندو، عصر او دور و ه خود ځمکی د سرد حیوانانو دودا ستان ملیو نونه کاله د خزندو له وخت نه هم دمخه شروع کیزی . مونږ نه غواړو چه د لومړنی دوری د ژویو زمانې ته خیالی سفر وکړو ځکه چه هیڅوک نشی پوهیدای چه د لومړنی زمانې حیوانات څه ډول وو. د دې پځای د خزندو د دورې نه پنځه سوه کاله وروسته څو، په دغه مهال کښی د حیوانانو انواع ییځی زیات وو او ټولنیزه سیند ونو کښی ژوند کاوه - هیڅ یو د نننیو حیوانانو په څیر غت او هسک نه و، هغه زمانه د «تریلو بیتانو» زمانه وه .

که یواوړ د پنگاښ وونی و دی شی چه هغه به وپیژنی «تریلو بیتان» د نننیو چنگاښو له کورنی نه یر حیوان دی، د «تریلو بیت» کلمی معنی «دری برخیز» دی، دغه حیوان یو زمخت او کلمک پرتکی لری چه په اوړدو دری برخیز ښکاری د () مخ په شکل کښی دغه دری برخیز حیوان لیدای شی دا چه ولی دغه حیوان په دغه نامه بلل شویدی پوهیدل ئې سخته خبره نه ده، «د تریلو بیتانو» اوږدوالی له ۷-۸ سانتیمتر و زیات نه و، یوازی یو کم شمیر ئې څه شان لوی و، چه له شپیتو سانتمیرونه ئې هم تقریباً اوږد و زیات او ټول ئې اته کیلوو، دغه ټولو «تریلو بیتانو» د کبانو او زیاترو ئې د بحری ژویو په څیر د زمنځ ډوله (۱) آلو په ذریعه ساکښله، د دغه ارغونی حیوان دمنځ ډوله غری ښائی چه هم په لمبا و هم د ساکیتلو پکار کښی له هغو سره مرسته کوله - تریلو بیتانو خپل خواو شا

(۱) چه په فرانسوی ورته برانشی وائی .

کو چنی سړی ژوی خورلی نړی اتر ودهغوی او زده شاپرونه او برگې او کوچنۍ سترګې درلودی - دغو سترګو او شا پرونو د ښکار په وخت له هغوی سره پوره مرسته کوله . تقریباً سل ملیونه کاله پخوا دغه « تریلو بیتا نو » په سمندر او حکومت درلود - د دوی د غلبې دوره چې پای ته ورسېده ټول له منځه ولاړل او لا تقریباً دوه سوه ملیونه کاله پې نور هم دوام وکړ ، خو په اوږد کښی تردوی نور ستر ارقوی حیوانات پیدا شول چې د دغو نویو پېدا شوو حیواناتو خوراک هم هماغه گیان و چې تر بلو بیتا نو به خورلې بڼائی چې دغو حیواناتو به پخپله تر بلو بیتان هم ښوی تیرول ، دغه شان ورو ورو نوی تر بلو بیتان منځ ته راغلل چې د هغوی نه دخپل ځن د محافظت لپاره کولی شو چې خپل پریاوسخت پوټکی راغونډ کړی ، خودې ووهم ونه شو کولی چې د غلیمانو دوراندی پښۍ وڅری .

نزدیک دوه سوه ملیونه کاله پخوا تر یلسو بیتان ولاړل که دغه ډبرین اشکال نږه وای نو اوس مونږ نه شو پوهیدای چې داسی حیوان به چیرې دنیا ته راغلی او د ځمکې په مخ به گرځیدلی وای .

سهمنا که کبان :

د تريلو بيتا نو په لومړۍ دوره کېنې او تر هغو مليو نو نه کلو نه وروسته په
ټوله نړۍ کېنې هيڅ داسې بندلرو لکي شوي نه وو په پای کېنې دېدو نوځاوند
شوي منځ ته راغی چه لومړني لې کبان وو .

ننډی زياتره کبان د پخوا نوکيا نوڅخه فرق لري، د پخوا نوزم نو دکبا نوهدو کو
زغری درلو دی چه په حقیقت کېنې د هغوۍ د جنگ لبا س باله کیده، پخوازی کبان
په او بوکېنې دژوند کولوله پاره ښه مساعدو، چه ورځ په ورځ لې شمیر یا تیده
اولزه موده پس سیندو ده له کبا نو نه د ک شول، دغی دوری ته دکبا نو دوره وائی
د پخوا نۍ دوری ځینې کبان د نور وړآ بی حیواناتو د وحشت سبب شوی دی، د پخوا نو
کبا نوڅخه یو ډول کب د « نیکتیس » په نامه یادیده دغه کب تنه د غری په شان وه،
غابو نه لۍ نه درلوده او ژامه لۍ ناوړه او د غابو غوندې اوچت او چت لځیز نه لې
لرل او د کیشپنژامې په څیر لې لاندی اندی خو او ی په زړپ او جلتۍ سره نښتی او لگیدې .
دغه کب په او بوکېنې په پوره توندۍ تله را تله کول سره د دغی لویي جوئی
اوتنۍ ده د زغرو اووهمنا که بنی بیاعم دغه حیوان دیر پخړا پخړا له منځه ولاړ او محوشو .
دغه حیوان نننیو کبا نو نه ورته کبا نو په څه علت له منځه یو وړ ؟

دو چي لومړنی حیوان

دو چي د ژو يو ۹۰ ميايو نه کاله دمخه آبي
حیوانان ته په سبند وگرځېدو د لرلود.
نېا ته، تو پخو له حیوانانو نه وچي ته لار موندلې
ده په نو وکتې د ساکپاود تر تیب بد لون
په وچه کښي د کښلو په ترتیب ډیر مهم و،
په زگو نو کاله هېڅ یو داسي حیوان نه و،

وجود په وچه کښي ژوند وکړی تر کومه حده چه معلومه ده لرم دو چي لومړنی
خراب دی چه د کڼه نوله د رې نه پخوا پیداشویدی په دغه دوره کښي هم لا تر بلو-
نیتان په سبند وکتې لیدل کیږه. لیرمان او س هم دیدی. لرم غځې ته ورته خرنده دی
نیونکی شاخه لری او لکې ئی تر نیون پورې اړده ده. دو چي لومړنی حیوان دنننی
لرم سره شباعت رلود. کوم نوم چه پوهانو، دو چي په دغه لومړنی حیوان ایښی دی
«پلیو فونس» ی چه د «لر غونې وینه تو یونکی» په معنی راغلی دی، دغه دو چي
لومړنی حیوان داو سنیو لرم، او په خیر پوره قوی پنجی درلودی، خو په عکس دهغو
نیو لرم مانو ئې لومړی شو کولی چه غځی او نوری خرندي ونیسی ځکه چه اصلاً غځی او
داسی نوری خرندي نه وی چه ښکارگری ئې وای، غالباً په ځمکه کښي د نورو
حیوانانو تر پیداکیدو په وچه کښي د «پلیو فونس» قوت او غلبه په هغه ژویو
منه صره وه چه د «پنډ» غاری ته به او بو را ایستل.

دنننی لرم مانو د کڼی ناری لکه چه د تیر و وختو خرنند و هم نرلر، دو چي
د لومړنیو حیوانانو له پیدایښت نه عمر و نه واؤښتل خو بیا هم دغه د هغو او بندونو
حیوانات نه و، پیداشوی.

د دېرود سکر و د زما نی سترې ژوي

له نن نه دوه سوه ملیونه کاله دمخه د شمالي امریکې یوه برخه داسې ټیټه واقع وه چې زیاتره برخې یې دندونه و، په دغه دندو نو کبشي ستر، سترخنگلو نه راووتل، غهخنگلو نه وروسته وروسته د دېرود سکره شول ددغه خنگلو نو زیاتره ونی دېری سترې پرلپسې او هکسې وی چې د اډنټیو خنگلو نو ونی بیخي مغوته ورتنه ندي. زیزه وزری پټان ددغو ونو په شاوخوا کبشي الوتل را الوتل چې. لځینو او زده یو دوزر نه تر بل وزر پوری (۶۰) سانیمتر و ترسیدل داهغه ستر

خزنده و، چه پخوا له دری دغه شان کرم بل خزنه دغه و پیدا شوی،
په دغه وخت کېږي در و زیزو چنچیدو او د ایر، غیو غیو هم ژوند درلود.
صدفی ژوی به او و ته ژدی وچه باندی پریوتل، داو بو ند و نو ته
خرمه د دغو ژویو له خاندان نه و دول بل حیوان چه «دوزستان»
یعنی ددو و زند گیو خاوند باله کیده او سیده، دغه حیوان زیاتره نیم عمر په
وچه و نیم په ابو کیش تیر او چه «متیک» او کانتار. دغه دوزی ددو زند گیو خاوند
حیوان له خاندان څخه دی. په ابو کیش هکې اچوی بچیان یی کله چله هیگو نه
راء وخی دانی او جشی له نظره زیات کوچه نیو کو چنیو کبانو ته ورته دی
خوپه صورت کېدی، هر کله چه کبان په ز منخیزه بڼه سا کازی
نر لیز دغه حیوان ښکل او او صاف د کب له بڼې ډار ویاو بدلوی یی
پنې یی راوړی، گیده او لورم ښی یی د کب د ز منخیز ی بڼې لخی غوره کوی
«متیک» او کانتار. کله چه ښه را لوی شی نو په وچه کېږي هم ژوند کولای شی.
دو و زند گیو حیوان لورم ښی هډلر ونکی حیوان دی چه په وچه کېږي
له ژوند لاسره بلداو آشنا شو دغه خاندان نه سترقد یمي او پخوانی حیوان
«اریو پس» نومېږي چه او ز د دغی تقریباً دوه نیمو مترو ته رسیده لکه چه له
شکل نه یی هم څرگند یزی یاتره «متیک» ته ورته و، چه لکی یی هم درلوده.
زیاتره پودان عقیده لری چه دغه حیوان د یی سترگی لری، او هکې د سر
په دو خوا و و لای یی دو چوای د پسه زده خو له یی ان ته پوهېږي خو په یی چه
لاسونه یی په خت و نه غز ول خو له یی ناشوم پراختیایي خو له یی لاندی بل ته یی له

تیر و غاښونه ډکه وه، تلل ئی کول خو په خورا
زحمتا و ډیرې لټې، سستې او ضعیفې
پښې ئی درلودې، خټه ئې په ځمکه لگیده او
څښیده گویا د حیوان خورالت او تېل حیوان و، په
حقیقت کېنې ئی تیز او توند حرکت ته ضرورت
نه درلود - ځکه په پخپله یو ستر حیوان و، له

چا ئې ویره هم نكیده او نه دا فکور رسه و، چه گنجد دښمن له ډاره دې کله و تېټی .
په غټو، غټو ډبرو به اوږدو غږ و او ځان به ئی په لمبا زړې تود او، کله به
چه وزی شو، مخ به او بو به راره شو، خپلې اوږدې ژامې به ئی پراښتلی او
خوله به ئی له صد في خړندو، او گیاهو څخه ډکه کړه - که به کله دغه د دوز ندگیو
حیوان چیرې په کوم سبب دا و بوله زندگي نه تنگ شو، نو کولی ئې شو چه په وچه
کښی هم بوله خپل جنس او طاقتي نه ونیسی او وئی خوری - دغه «اریوپس»
به کله چه د دند په غاړه لمر ته پریوت تود تفکر او سوچ د پاره ئی پوره وخت
درلود، خوافسوس چه د تفکر وسیله ئی نه درلوده، د سرکاسه ئی ستره ولی ماغزه ئی لرو.
دغه ستر حیوان بیاهم د داسی یو څیز خاوند و، چه که په اهمیت ئی پوهیدای
نودیر به پرې نازیده. دا دویار څیز ئی آواز و.

هوا: دغه حیوان کرلی شو چه یو ډیر بد او کر به آواز له خولې نه راوباسی
داسی آواز چه هېڅ غوږ ئی وریدلو ته تیار نه و، مگر همدغه آواز تر دغه
وخته یوازی د همدغه حیوان په برخه شوي و. ځکه چه پخوانو ژویو بیخی آواز نه
درلود «اریوپس» ښائسته زیاته زمانه کیزی چه د ځمکې له مخی نه ورک او جو
شوی دی چه ورکیده ئی هم دومره اهمیت نلری ځکه چه دغه دوز ندگیو حیوان
پدغه دوه نیم متریزه اوږدوالی ښه. پخپله تکلیف سبب.

لومړنی مارغه

د سمسرو په زمانه کېنې هوا او اقليمونه د الوتو نکود پاره بيخي مساعده نه و. دلته لومړنی مارغه پيدا يښت او وجود څخه بحث کيږي: هغه لومړنی مارغه چې پوهان ورباندې خبردې «ارکو پتر يکس» نوم لري چې د پخوانۍ معنۍ له مخې ئې (وزر) بولي. که پوها نو يوازې د دغه الوتونکي هډوکي مونږ ليدلای شو، نو ضرور به ئې خيال کاوه چې د اهم د حکمې يو حيوان دی، حال دا چې پوهان د هډوکو د لټې، پېشاو خوا کېنې د دغه حيوان په ټکو هم واوښتل - د ښو نه ئې دا معلومه شوه چې د اهدوکي ديوالونکي ژوي دي، ځکه چې يوازې مارغه بنې لري.

«ارکو پتر يکس» د وزرونو او ښو په لحاظ له نننيو مارغانو سره ډير

توپير درلود. د دغه توپير يوه وجه خوداوه چې هغه وزرونو د پاسه پنجالې درلودې، ظاهراً دغه مارغه يو ښاخ ته بل ښاخ ته د تللو په وخت د دغو پنجالو او وزرونو څخه کار اخيست، وزرونه ئې دومره قوي و، چې ښا ئې دغه مارغه بښه الوتنه هم نشوه کولې - ودي شي چې په حکمکه به ئې هم دومره آرام او آسوده اړخ نشو لگولې، ځکه چې دغه تروزيرونه ئې د تکليف سبب او د تېلو په لار کېنې لوی مانع و، دغه مارغه مينو که يا چنگ اندر لود، خو ژامه او غا ښو نه ئې لرل. لکه چې کله کله

د مثال په توګه ول کیزی چه پلانی شی « د مارغه د غښو په شان نایاب دی » (۱)
 یهــنــی د اسی چه هیڅ نه موندل کیزی په دی چه هیڅ مارغه په اوسنی زمانه
 کښی غاښونه نه لری گویا زموږ زده خبره چه دغه مارغه زیات غښونه درلو دل څه
 مصداق نلری - دغ. لومړنی مارغه و، چه غاښونه ئی درلوال او د غاښونو په اعتبار پوره
 وائی چه دوی خوراک هم غوښی وی او په غښه ئی گیده ورو له - دغه مارغه
 لکی پوره پوره « دینو سور » سمسری ته ورته وه ، که څه هم د ښیر مارغ نولکی
 د بری لنډی دی مگر دهاغه وخت د مارغا نولکی زښتی زیاتی او زدی وی - او
 هم ئی زښت زیات هد وکی درلودل ، علاوه په - ی ئی د هر بند پاسه غوټه غوټه ښی
 درلودی ، دغه پخوا ئی مارغه د کار ګه (کارغه) نه څه لږ شاننه کوچنی و، البته د اهیڅو ک
 نشی ویلای چه د « ارکو پتریکس ، توروالی د کارغه په شان و ، ځکه چه د ټکو
 اثر پر دې به باندې په هڅه شان د ټکورنگ نه شی ښودلای .

ملیونه کله د مخه دغه حیوان له ښځه ولاړ و محوشو او داسی نور مارغان
 چه دهغه وخت له هوا سره ئی مزاج برابر او دغه ژوند مطابق هوا وه منځ ته راغلل .

د اسونو د استان

تقریباً له نن نه پنځوس ملیونه کاله پخوا د ګیرد پر په څیر یرکو چنی ښانته حیوان
 د شمالي امریکې په لودیزې ډډې او اروپا کښی د ځنگل او دند و په غارها وسید او ،

دغه حیوان (ایو هیپوس «لومړنی آس»)

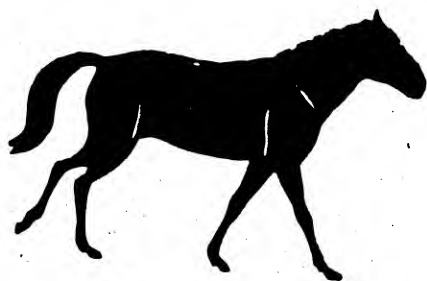
یادیدل - لومړنی آس له او - ښو او سو نو

سره له څو جملو تو فرق درلود ، یو خودا

چه پخوانی آس د یرکو چنی و ، بله دا چه

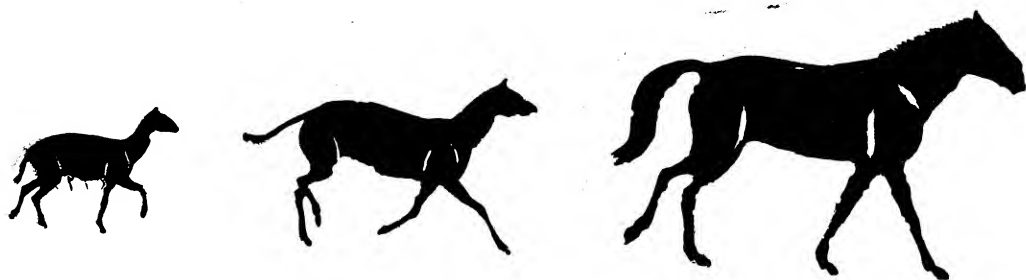
۱ - د ا مثل په پښتو کښی (د مارغه : پیو

غو ندی نایاب دی) راغی دی (مترجم)

د ورگو په ځای کې څو تار هډیر شخ او کلاک و نیستل درلودل او د دغې او سنی
 او زدی لکۍ په عوض کې کوچنۍ او لږه لکۍ درلوده - ور میز کې هم لندو،
 غاښونو کې ایله دومره کرلی شخ چه ډیرې نازکې او پستی پاڼې وژوئې.
 له ټولو عجیبه لادا چه هر لاس کې څلور ارهې پښې کېدې گوتې درلودې. سربیره
 پردې دغه کوچنۍ آس پښو څه زیاتې هډوکۍ هم درلوده او داپه دی د لالت
 کوی چه گۍ د دغه حیوانا خلاف پنځه گو تیزا و پښې ئې د هر په شان پښې وې.
 « هیډرس » اصلا په جبهه او ځنگلی ځمکو کې د ژوند کوونو په پاره پیدا شوې
 و؛ دې حیوان کولی شول چه د ځغلدونو تر منځ په ډیره سالتیا و ځغل او د ونو
 په سیوری کې ځان له دښمنانه زړه پټ کړی. سر کې د ځنگلی کوچنیو ټوپه پاڼو
 لگیده، و اښه ئې څراړه، ځکه چه و اښه اصلا د دغه حیوان په زوره کېښې بېخي
 نه پیدا کیدل - د دغه آس پښې، د غه جبهه ئې ځمکې دگر زید و د پاره ښې مساعده
 وې - د عمر ونوا و کلو نو په تیریدو د دغه حیوان د استوگنې ځایو هواتغیر وکړ
 چېنې وچې شوی، حتی په نورو وچو بوکښی هم د ونورا شنه کیدل شروع شول او
 ځمکې نوری په هغه پخواني سیمتا وارم حال پاته نه شوی - د غوا سونو هم نسل
 په نسل تغیر وکړ چه وروسته ئې د تغیر او مړدزبات شو چه پوهانو ئې نوم « مسیو هیډرس »
 یعنی « د منځنۍ د وړې آس » کښېښود.

دغه اسونه د ښکاری سپیانو (تازیانو) په اند ازه و، - کوچنی ورگ او برابر
 لکۍ ئې درلوده. د دغه آس او پخواني آس په منځ کې لوی فرق او، چه د دغو
 د پښو د ول او ترکیب سره جلا و،.

دغه «مسو هیپوس» پخپل هر لاس او پښه درې گوتې درلودې، منځنۍ گوتې

لې تر ټولو لویې او نوکان لې د یر پښې و،

هوا وخت په وخت له یوه حال نه بل حال ته اوږدله په تیره بیا هو ادا مریکي په لویډ بزه

او داسې نورو برخو کې چې دغه «مسو هیپوس» په کې او سیده داسې و چې شوه

چې بالاخر وای له منځه ولاړې، د هغو په ځای د وښو وړشوگانې او د ښتې منځ ته

راغلې، که «مسو هیپوس» هم تغیر نه وی کېږي اوس به یقیناً آس نه وای.

«مسو هیپوس» هم نسل په نسل تغیر وکړ. هر کله چې یو ټی جگ شول او دغه حیوان غاړه او خوله

د هغو ښاخو نوته نه رسیده نو ځکه ئی د وښو په خوړاک پیل وکړ، غاښو نو ئی

هم تفر و موند او د شخړو او سختو اباتو د ژوولو د پاره مسامع شول، په دغه

وخت کې چې نه ئی شو کولی په و نو کې له غلیما نوا ور قیبا نو نه ځان پټ کړی، نو بایده

و چې د د ښما نوڅخه و ښتې، دغه د تنې او جشی پندوالی او د رفتار تیزوالی ئی

در قیبا نو د مقالمې په وخت کې ښه په کار وړغی، دغه حیوان د خپلو اخلافو نه په

کرا تو په خفا ست کېښی تیز او چالاک و د دغه حیوان د لاس او پښو په ایکې بوه گوته

خفا ست دا نوری گوتې ئی د و مره او زدی نه وی چې ځمکې ته و ورسېږی د گوتو

هغه نوکان چې د دغه کار د پاره ئی ورنه استفاده کوله رښتیا ئی او واقعی سومان

گرزیدلې و و، واقعاً چې دغه شان سرمان په جې ئی ځمکو کې د گرز بدو را گرزیدو د پاره

د پوره تکلیف سبب و، برعکس به وچو ځمکو او د ښتو کېښی ښه د استفادې وړ او مناسب و،

لومړنی آسونه چې د منځینو گو تود نوکانو په واسطه به ئی منډی رهایې د پوتو هیپوس

په نامه یادیدل چې معنی ئی (لومړنی اس) دی خو ورو، ورو دغه حیوان اوی شو او

بایزه نوکان ئی و غور زول، اوسنی آسونه اوس هم دغه ښان ښی لری چې یو وخت

ئې اخلافو څرگوتې درلودی - د پښو د کو چنیو، کو چنیو، هډو د کود لاندې پوتکی

دری دلیل دی چې یو وخت دغه حیوان زیاتې گوتې درلودې چې په لاندې کله چې

« کله مې » امریکا کشف کړه په هغه ځای کېنې وحشی اسونه هېڅ نه و، هغه وخت د وچې یوه داسې نېغه چه شمالي امریکا او آسیا ئې یو تر لمه سره د پله په شان نښلول موجوده وه په دغه پله باندې حیوانات په آسانه سره تیریدل راتیریدل او شمالي امریکا او آسیا ته به ئې تګ را تګ کاوه، کله نو پس دغه د وچې سیمه یعنی پول ورک شو، دغه اسونه هم په ځینو سېبونو له منځه ولاړل، کوم اسونه چه اوس په امریکا کېنې دی هغه ټول د هماغه وخت د پله د هغې دې داسو نو د نسل څخه دی .

د یخ بندۍ د دورې د وډیلان

ن سبا وحشی بیلان د استوائی افریقې او د هند په تودو ملکونو کې پیدا کیږي له نن نه ننځر سر زړه کاله وړاندې اقلیمي وضع بل شانې وه، په هماغه وخت کېنې د پیل د طائفو نه دوه طائفې په شمالي امریکې او اروپا کېنې د له دله آزادانه گزېدې راگرزیدې . یوه د دغو طائفو نه « مستودون » وه چه د یخ بندۍ په پوره کېنې ئې د امریکې په حنیزه برخه کېنې ژوند کاوه د دغه حیوان زیاتره برخه په هماغه دند کېنې چه وروسته له ویلې کیدو ئې یخ نیولې و، بنده پاته شوې او له منځه تللې ده د دغو حیواناتو ځینې هډوکي موندل شوي دي له قرائنو نه داسې معلومېږي چه

هد وکی ای په دغو ځایو کېښي و نډل شویدی - د دغه حیوان د څېښې هغولو په ډېر کشف
 شویو هد و کوناد اسی څرگند بڼی چه گنی دا به د ډېر وقوی او ستر و ځمکو وی لکه چه د
 (مستودون) په باب څه حد س او گو مان ته اړه نه لیدله کېږی، ز دی پښخوس کاله پخو
 څو اته (ماموت) چه مړه و، په ستر گولیدل شوی دی د اسی چه غوښې او ږو ټکی ئی
 اما انت سلامت پاته و، او د وښوا و گڼیا و، یوه مقدار ئی په خوله کېښي لیدل کیدلو
 ۱۹۰۰ میلادی کېښي یو تن روسی ښکاری یو ورځ یو ناڅاپه دغه مان یو «ماموت»
 په مړی واوښت، دغه ښکاری نه شو کولی چه په یوازې ځان دغه (ماموت)
 د څچالو نوا ډیر یو نه راو باسی، نو ئی پر ښو دا وورنه ولاړ، یو کال پس بیا د یو شمیر
 کار یگرو سره هغه ځای ته ورغی - په دغه وخت کېښي د ماموت پیل جسد نه لاسه ضرر
 «۲۷»

نه و، رسيدلى، يوازي د خلمتڅه برخه لى شر مېنځ خورلى وه او نور په خپل ځاى پروت و او خو هېڅو كى لى مات او د سينى پرسر لى او تپ هم درلود، ودي شى چه زرگونه كاو نه وړاندې د غېل ما مړت. څر يډوبه ځاى پر ناڅاپه هغې كڅدي ته لويړلى وى چه دراپور ته كيدلو توان لى نه دى موندلى، ياد اې چه كوم بل د اړ و نكى (غوښه خور) حيوان به پرې سمله كړى وي او هغه به د تېستى په ځال د غه راز ژورې كڅدي ته غوزا رشوى او هم اغلته به پا ته شوى وى.

طبعاً كله چه د دغه ماموت په جد آ زاده هوا او چلیده نو غوښى او پوټكى ته لى د خوسا توب او فساد صدمه ورسیده، د دغه علت مخه هم ونيولې شوه او نن د روسيې په موزيم كښى د يول ماموت له هډ بندى سره چه سل كاله دمخه لاس ته وړ غلي دى يو ځاى په سيب پروت دى - تقرر ياد شوى د غسى ماموتى پېلا نو يى عيبه جسد ونه اوس هم په موزيمونو كښى موندل كيزى.

ښائى چه د هډ بندى په موزه كښى به مود (ماموت) جسد ليدلى وى، كه چا د ماموت ليدلى نه وى ليدلى نو د هغه غاښونه يا يودوه غړى خو به لى ضرور ليدلى وى (۱) د ماموت غاښونه دونه ستر اولوى دى چه ښه شكل لى زياتره له (۸) نه زيات اوله (۴) نه لږ په خوله كښى نه و.

دا پته چه ماموت او مستورون څرنگه له منځه ولاړل څه لږ شان گرانه ده هر كله چه د احيوات د و مړه ريات وو. نو څرنگه يومخ له منځه ولاړل؟ ښائى چه وويل شى جوى اوضه مو تغير وكړ مگر بيا هم دغه ماموت او مستورون كولى شول

(۱) د ماموت پېل جسد به ښائى چه د موزيمونو كښى ليدلى وى. ښائى د عوامو د پاره لى لرى چه ځنيو به د خارج په موزيمونو كښى ليدلى وى. ښائى د عوامو د پاره لى د تصور ليدل په دغه كتاب كښى كفايت وكړى

چه په هر د و ل هوا کښې (پخه وی که آو : ه) ژوند و کړی . همدغه راز د اگومان
هیڅ نشی کیدای چه گنی له لوی زېږه مړه وی وی ، ځکه چه د دوی خوراکي شيان
بيخي زيات و . امکان لری چه ځینې دغه وخت د پخچالو نو دویای کیدو او د او بو
د سیلاؤ نو سره له منځه تللی وی مگر ټول نه .

ځینی طبعی پوهان د اگومان کوی چه بنا ئی لومړنیو انسانو به د دې له مله
چه ددغه حیران! شرنه ځان و ژغوری هغه ، ښکار کړی او له منځه وړی ری هو ! د ا منو چه
د بشر لومړنی نسل د دغه حیوان یوه زیاته برخه په همدغه فکر ښکار کړی او وژلې ده ، خو بیا
هم دغه سوال کیدای شی چه ، په هغه ځایو نو کښې چه هاته انسانان هم نه وه دغه حیوان ولی نه دی
پاته شوی ؟ د څه چل دی چه مړوت او مستودون له منځه ولاړل او پیل په ځای پاته شو ،
په دغه برخه کښې د پوهانو خراب یوازی داندی چه : «ددغه کار په علت او سبب نه پوهیږو»

هغه حيوان چه د لومړنيو انسانانو د دوستي يا د بنسټي لرله

هيڅوک په دې نه شي پوهيدای چه لومړنی انسانان کله اوڅو موده وړاندې د نيافته راغلي دي، مگر د اړيل کيدای شي چه بشر له نن نه څه کم زيات دوه ميليونه کاله مخکې د نيافته د ژوندانه د پاره راغلي دي. هغو لرغونو انسانانو چه طبيعي پوهان ئي د کړو، وړو نه خبر دي ديځندي د دورې په پای کې په اروپا کې ژوند کاوه، دغه خلک په سمڅو کې او سيدل اوڅه را م ژوند ئي نه درلود کله به ديځنې د وړې په سمڅو ننوتل او کله به ئي د لوزې د وړې د مرگ خو و نه ليدل، په دې چه هغه وخت د وې په کبټ او کر نه پ هيدل.

سر بيره پر دې د دارونکو او خيروو نکو حيوانانو د پېښه هم ورسره زيات ته وه، د وې د غې وېرې هميشه په هرگ تهديدول، داسې د اړه ورحيو ذات هم و، چه د انسان په خيرو لواوله منځه وړلو کې ئې څه ټال او ډيل نه کاوه. زمرې، کرگدن کورني او صحرائي موزگان د لومړنيو انسانانو د بنسټانو څخه شميرل کيدل- کورني او صحرائي موزگانو سره د افکر نه و، چه گني انسان د وې د اړې، هغه، صرف د انسان د مال او غذا دشمن و،

له بلې خوا دغه د سمڅو او سيد نکوځني حيواني د وستان د لرلودل- دهغوی دغه دوستان املی او کورني حيرانات وه، او دهغوی دوستي دانه وه چه انسان ته ئې ضرر نه رسا، بلکه دغه حيوان غوښه د هغه وخت د خلکو د غذا لويه برخه وه. ماموت، مېښی، شمالي گوزنې- آس، د لومړنيو خلکو د وستان وو.

ويل کيږي چه که ما موت نه وای دغه غارنشين عالم به زتر زره د لوزې له لاسه پوپا شوی وای. د دغو لومړنيو خلکو د د وې په استوگنځې کې د دغو حيوانو تر شپيته هېڅ بډی ونه لې شویدی.

د ماموت او غارنشينو وگړو په زرگونو هې وکې د سمڅو نه لاس ته راغلي دي.

سمخ و ا ل و ز يا تره د آس غوښی خوړلی ، لکه چه نن سبا لیدل کیزی آس
 حتي پخو الهدی هم یعنی داهلی کیلو نه مخکښی نسبت نور و حیوانا توتنه بشر ته گتور و .
 مو ایز نه یوازی د هلی کړ څخه بلکه د هغو اشکالو اوصورتو نوڅخه چه غار نشینو
 بڅپل وخت کښی کیندلی دی معلومولی شو ، چه دهغی دوری حیوانات څه راز
 حیوانات وو ، دهغه وخت دسمخو په دیه اړنودد غسی شیا نو په زړه پورې تصاویر
 لیدل شوی « چه هغه زموږ له معلوما توسره په دغه باره کښی ښه مرسته کوی »
 دهغه وخت دیر و مضر و حیواناتولا انسان سره د انسان د اغوستن په برابرولو کښی
 هم مرسته کړیله .

دهغی دوری انسان که یوه خوا د غذا په پیدا کولو مجبور و ، له بلي خوا ئې
 د لباس تهیه ته هم پوره اړه لرله . هرکله چه د غار نشین زمري او هز پو ټکی د بل
 هرشی نه گرم او تود و ، خلکو به د لباس په جوړولو کښی ددغو پو ټکونه کار اخیست
 که تا سود پخو انو خلکو (د کومو چه په هاغه پیری کښی ئې ژوند کاوه) په دوره کښی
 دا توفیق موندلې وای چه د سپوږمې کړی ته چه د ځمکی ژړدی گاونډی ده
 وخیژئ او له هغه ځای نه ځمکی ته نظر وکړئ نو ضرور به مو په دی یقین راته
 چه بشر به اېدود ځمکی په سرد و مړه دوام ونکړی دا خو ځکه چه انسان نه د قوت
 او ندرت له پلوه او نه د جاتی او نندی له کبله دهغه وخت د حیواناتو سره بیا لی
 کولی شوه .

مگر اصلی خبره خود ده چه انسان صرف متفکر ما غزد درلودل دایوه طبیعی خبره ده
 چه هزا و ماموت د غو و گړو په تش لاس نه شو وژلی مگر د تفکر په لمسی و سله جوړول
 زده کړل او دغه شان ئې هغه دځنا ورتړ خپلی استفادی لاندی راوستل . البته زمري
 او هز پو ټکی ایستل ئې د کومی وسیلې څخه گران و ، نو ځکه ئې لومړی له دې نه چا قو
 سار کړ او دغه کار ئې په اسانه سرته ورساوه .

د یوسور (سمسره) څکه وړك شو، چه د یر لږ ما غره ئی درلودل او انسان
څکه په ځمکه یا ندی حکمران شو، چه هم د یر ما غره لری او هم خدا یی در ته به د عمر
بڼه لاسو نه وړکړیدی. دانسان د تنی او جو ئی لویوالی لکه چه د حیوانانو له داستان
څخه معلومیزی د وړه مهم نه دی.

د پیرینو اشکالو پاتو نکی

تقریباً د برش کاله پخوا کله چه په کلیفورنیا کښه خلکو له څاگانو نه طبیعی قیر را
ایستل نو د حیوانانو زښت زیات شمیر هډوکي ئی هم لاس ته ورغلل، څومره ئی
چه دغه څاگانو ژور وکیڼو د لې هومره ئی زیات هډوکي وموندل.

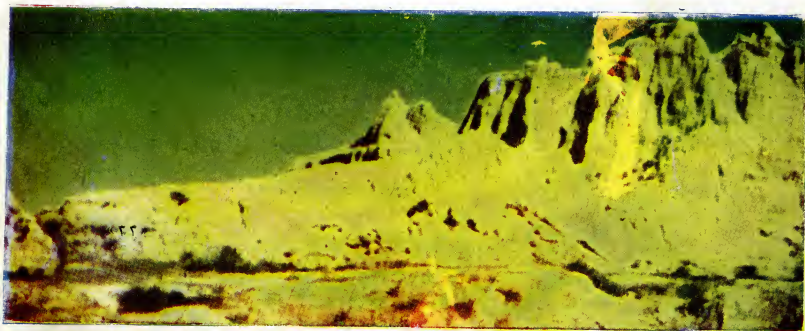
کله چه د طبیعی علومو پوهان په دغه کشف خبر شول نو د دغو هډوکو د لیدو کتو
د پاره هغه ځای ته ورغلل، دوی هلته ولیدل چه د پیرینو اشکالو د پری کشف
شویده او په هغو حیوانانو توپورې اړه لری چه د یخېدې په دوره کښی ئی ژوند

درلود په دغو ځاګانو او شاوخوا ځاګانو کېنې د ومره هې وکې پيدا شول چه ددغه
 ځای د طبیعي قیرغو چا نی ئې اړه و بلل په دی خبره چه څرنگه د ومره زیات
 د برین اشکال پدغه ځای کېنې راغونډ شوی و ، پوهیدل د ومره گران کار نه دی
 ځکه چه ددغه سربینا که قیر د پاسه د ورښتو نوبه پس دا و بود ند و نه جوړ شول
 کوم حیوانات چه لکه او بش یا آس دا و بوخیلوله امله دغه د نډته را تلل په کېنې
 نډوتل او نښتل ددی د دربارو په اثر ځنی نور دارو نکې حیوانات لکه زمری
 او بږ هم هلته حاضریدل او دهغوی دخوړلو او دارو په نیت ئې په هغوی توپ
 وروا هه چه د اهم هلته نښتل اوله مخه تلل .

ددغه دېد شاوخوا اوس یو ستر باغ ودان دی ددغو حیواناتو زیښتی زياتی
 هې بند نه چه پدغو دندو کېنې موندل شوی دی په هغه موزیم کېنې چه ددغه باغ نه
 دیر لری واقع نه دی راغونډ شوی دی .

ددغه هې بند ی له څر می سمی سالمې دی ځکه چه دغو دندو نو هغه له فساد څخه
 ژغورلی دی ، د حیواناتو ددغسې د رینوا شکالو په دیر یو لاس بریدل د پرلز
 امکان لری ځکه چه اصلاً ددغه څیز پلټل څه آسانه کار نه دی .

د تیر وزمانو د حیواناتو پلټونکی زیاتره په داسی ځایو کېنې دغه څیز پلټی
 چه هغه ځایونه او بوپه ژور و نا ژو نوبدل کړی وی ، که د حیوانی د برینو اشکالو

پاتونکی و غواړی چاڼ کړت کا نیزی « وچی کلکی » ځمکه د کیندلو له لاری دغه
شان زیاتواشکا لوپه موندلو موفق شی نو شا ئی چا د یرې سرگردانی به ئی گاللی
وی ، ځکه چه دغه څیز یا په دغسی ځمکو کښی بیخی نه پیدا کیزی او یا که پیدا هم
شی به هغه زیار چه د دغسی لټی په هکله ایستل شوی وی بیخی نه اړزی .

د دغه کار د لټن د پاره به د یرښه وی چه د ب ین اشکال په داسی ځمکو کښی
چه هغه او بوژوری کړی وی و پاتل شی ، ځکه چه د دغه ناو به غاړه د دغه راز
د برو خندی او ژی په ښه شان لیدل کیدای شی .

ودی شی چه دغه وخت د برینواشکا لوتوونکی د کړم هډوکی سرچه له تیزی
څخه راوتلی وی بائی کومه بله ښه ووینی او په دغه شان اړومرو د برینو
اشکا لوپه موندلو بریالی شی .

د دغه حیوانی د برینواشکا لود میندلو په لاره کښی وچی او به وښو ځمکی

او ځایونه مرسته کوي - مثلاً په بی او بو ځمکو لکه د امر کی په لویډیزی اړخی کښی دغه د حیوانانو توپیرین اشکال بیخی زیات موندل شوی دی - همدارنگه د آسیا په اړشوگانو او داسې نورو کم و ښته ځمکو کښی د غځیز بیخی زیات پیدا کیزی چه د گیالرو لکواو ځنگلی سیمونه په وچو ښتو کښی په آسانه لاس ته راځی د حیوانی ډیر ښراشکا لو موندل د دغو اشکالو د پلټونکی نومړنی قدم دی ، مثلاً هغه وخت چه دغو پلټونکو لومړی پلاند د ښور (سمسرو) ډیرین اشکال وموندل نور ایستل ئی سم سلامت دتیزو له منځه هم گرانو ، او هم ئی څه موده پال غوښت ځکه چه بیل چکش کلنگ حتی ځنی وخت لا منفجره مودو ته هم اړه پیدا کیده خودغه اشکال له تیزو نه جلا کړی .

داسی هم کیزی چه کله دغه ډیرین اشکال توپه توپه شوی او بیانی د ابی شماره توتی له تیزو نه بهر ته راوباسی .

د حیوانی ډیر ښراشکالو پلټونکی له هډوکو سره هماغه کار کوي چه یو شکسته بند ئی د ژوندی ښی ادم له هډوکو سره کوي - دغه پلټونکی هغه هډوکي دیوې اوارې فیتې ، تختې یا وسپني دپاسه پیوند کوي او که چیرې هډوکي ډیر غټ نه وي نو د خرابیدو د مخ نیوی له امله ئی گچ کړی هم .

ځنی وخت حیوانی ډیرین اشکال په زرگونو کیلومتره لاری وړلکیزی چه طبیعی پوهانو کارگاهو ته د تیارولو له پاره وسپارل شوی او موزیم او یعنی چیرته چه ساتل کیزی هلمته ته وسپارلی شوی حیوانی ستر او لویو ډیرینو اشکالو وړه راوړه په ډیرو اوزدو او لاری لارو کښی څه آسانه کار نه دی ځکه چه دهیو کړ د خرابیدو احتمال هم په کښی شته .

ځنی وخت ډیرین حیوانی اشکال ډیر وستر او وغټو ډیر وستره منبلی موندل کیزی چه له ډیر وستره یو ځای د طبیعی پوهانو کارگاه ته رارسول کیزی .

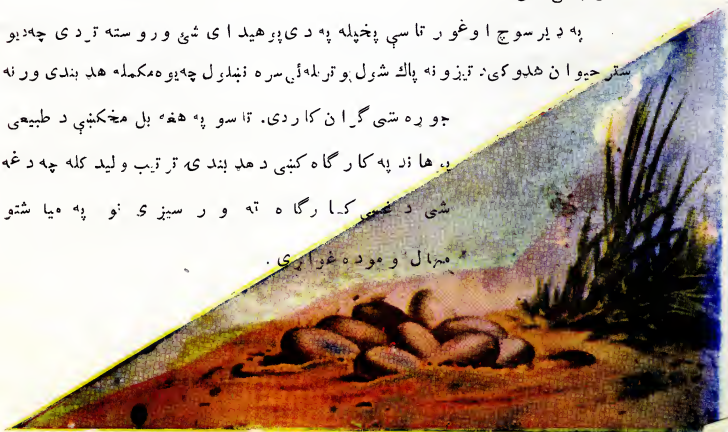
تاسوددی کناپ تصویر و نر کبشی هغه طبیعی پوها ند و ینی چه د حیوانی د برین
شکل په رنگ کولو بوخت دی .

لوی بی او سترې حیوانی د برې بڼائی چه زښتې زیانی درنې وی د یوې درې
بڼا څه دینوسور (سمسری) ککری بوخت په زمبیل کبشی بیری ته راوړی شوه چه
نزدی (۲۰۰۰) کیلودرونډ والی اې درلود ، کارگا هوکبشی په کاردی چه
باید زښت زیات زیار وایستلی شی خو یو حیوانی د برین شکل د خلکو دندارې
د پاره حاکر کی شی .

که دغه د برین اشکال د حیوانا ټوله هډوکونه جوړ شوی وی بڼائی چه ښه
پاک او ستره کړی شی او هم بڼائی چه یو پر بل داسی ومبیلای شی چه له ټولو
اجز او ونه یوه مکمله هډ بندی جوړدشی .

د د برینوا شکالو وینځل د اوهنی نلری چه گڼې هغه دې واینځل شی بلکه د
وینځل په ځای لئی باید هغه وری وری تزی چه ښاوخوائی نښتی وی و توزلی شی
د د برینوا شکالوله خوا وښه کو چنې کو چنې تزی ټول د بر مهال غواړی
ودی شی چه لږ تر لږه په یوه ایات کبشی د یو دینوسور یوازی د یوه اړخ تیزی
و توزلی شی .

په د یرسوج او غورتاسې پخپله په دی پړهیدای شی وروسته تردی چه دیو
ستر حیوان هډوکی د تیز و نه پاک شول و تر لږه لئی سره ښلرل چه یوه مکمله هډ بندی ورنه
جوړه شتی گران کاردی . تاسو په هغه بل مخکبشی د طبیعی
بها ند په کارگاه کبشی د هډ بندی ترتیب ولید کله چه دغه
شی د غصی کارگاه ته ورسیزی نو په میا شتو
مهال و موده غواړی .

د د نیا د پرولری لری خایونه د امریکی د ملک مو زیمونوټه حیوانی دبرین
اسکال را رسیدلی دی .

د سمسرو د هیگود برین اشکال چه داسیا په یوه د بنته کښی لاس ته ورغلي د امریکی
مو زیم ته رسول شوي دی ، د لومړنی ځل دی چه د سمسرو هگی کشف شوی دی
طبیعی پوها نو د پیری مودی نه راهیسی فکر کاوه چه گنې سمسري هگی اچوی
د دغه کشف په اثرئی دغه خیال په یقین بدل شو .

د هغه وخت د سمسرو هگی نسبتاً کوچنی وی -- یو د د غو میگونه ئې ما ته کړد

او په هغه کښی ئې د هغه وخت د سمسري د چچی هډوکی ولیدل .

اوس ئې لکه څرنگه چه وینئ د پخوا زما نو د حیوانا نو د د استان په جوړولو
کښی چه د دی رسالی په وروستی پستی کښی ئې ثبت کړی پوره زیارایستلی دی .
پوهان هغه اندازه چه غواړی د تیر و حیوانا توله حال نه لاندی خبر .
دغه د استان پیری خوری وری پانې لری -- که تاسو د تیروز ما نو د حیوانا تو
د حال احوال سره څه مینه پیدا کړی وی و دی شی چه یو وخت د دغو پانونه څه
پانې لاس ته درشی او د دغه د استان په سرته رسولو کښی مرسته وکړئ .

اوس پوهيز ۽ چه :

اډبرين اشڪل ڏي ڀرلرغو نوزما نود حيوانا تو-ال احوال ايا نوي .

۲- ڊيخرا نيو حيوانا تو زيا ته بر خه له منځه تللي ره .

۳- ڊيخمي ڊمخ او همدا رنگه ڊآبر هوا تغيير پدي علت چه پخواني ژوي ولي له منځه ولاړل پوره رنا اچوي .

۴- پخوا نوڙو پوهنچ يوه هم بند ونه او هډو کي نه درلو دل .

۵- بحري حيوانا ڊوچي له حيوانا تو نه ڊي پخوا ڊنيا ته را غلي دي .

۶- له پنځه گونو هډلرونکو او بندلرونکو حيوانا تو نه لکه کبان، دوزيستان (مٽيک)

خز ډنډي، مارغان، اولمري غولا نخور کبان منځه ته را غلر .

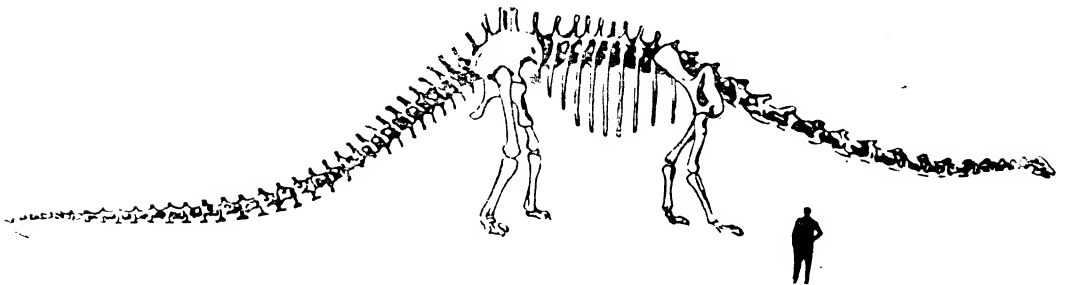
۷- لومړنيو ژويو ته راجع لادير مجهول، گونگ او نامعلوم خيز ونه شته چه بنا ئي په آينده کي به لزلزبنکاره شي .

ٽا سوئي پخپله تجرب به کري ۽ :

۱- څومره چه کيزي هره په غور ڊبرين اشڪال وگوري .

۲- يوه صدفی سانچه جوړه کري ۽، ددغي سا انچي ڊجوړولو له پاره

لومړي دسانچي ډکي چني خو ئي په اټل کي ډگل رس يوا ستريزه اخير کي ډي -

وروسته له هغه کوم صدف موچه غوره کړی وی هغه په فشار سره په دغه رس
 کښې نښاسی او بیا صدف ورته راوباسی خو پام کوی: چه خټه درڅخه ونه نښدلې شی
 یوڅه گچ په داسې بڼه گیلای کښې چه له اوږو پوره ډک نه وي ورتولې کړئ
 خو خمیره ټنگه شی، گچ په: غه کوټی کښې ورواچوی ۷ خمیره کلکېزی هرکله چه
 کلکه شوه له غی کوټی څخه ئې راوباسی - ددغه صدف ساچه باید چه دخمیری
 د ټوټی لاندې و نږل شی - ځنې د دغود برښواشکالو لکه څرنگه چه پوهېزی ۷
 د حیوانې برښواشکالو ساچې دي.

۳ - د ښو سوري (سمسری) یادعه شان د یو ایل پخو انې حیوان شکل له
 گل رس نه وکاږئ.

۴ - د پخوارمانې د حیوانا توداشکالونه: یخېندی د وخت یوه ستره صحنه
 جوړه کړئ.

د انسان پیړۍ

د غولا غورو پیړۍ

د خزنده و و پیړۍ

د پرو دسکرو پیړۍ

د کبانو پیړۍ

د ترولو بیتانو پیړۍ

د نباتاتو واساده ژویو پیړۍ

د انسان پير ۱

دغولا نڅو دو پير ۱

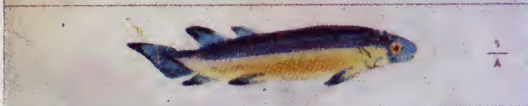
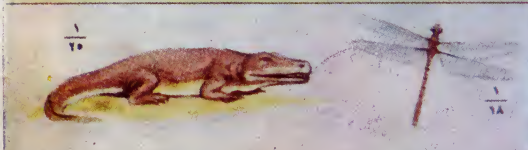
د خزندو و پير ۱

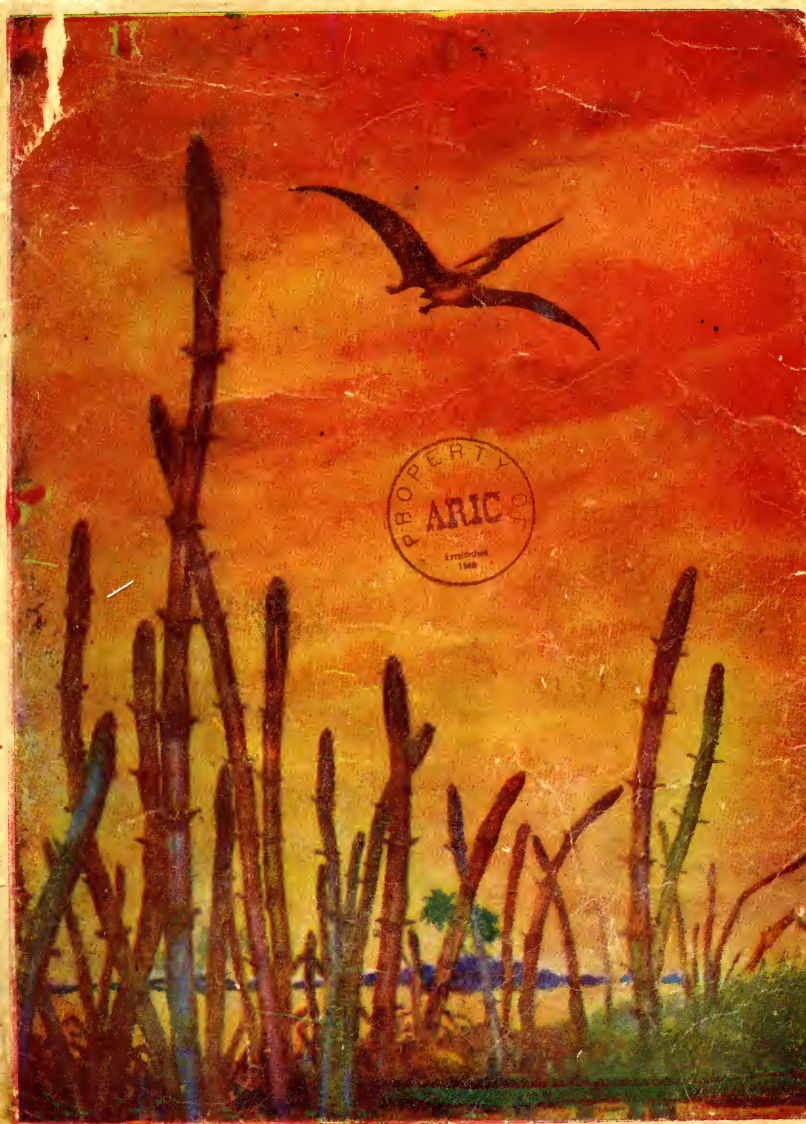
د دېر د سکر پير ۱

د کبا نو پير ۱

د آريلوينا نو پير ۱

د نباتاتو او سادو ژيو پير ۱

د پوهنې په مطبعه کې چاپ شو